

FORN VÄNNEN

JOURNAL OF
SWEDISH ANTIQUARIAN
RESEARCH

En brons Halsring med ryttafigurer

Stenberger, Mårten

Fornvännen 27, 184-187

http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/1932_184

Ingår i: samla.raa.se

EN BRONSHALSRING MED RYTTARFIGURER

För några år sedan erhöi Ölands forngård i Borgholm en brons Halsring av tidig järnålderstyp (fig. 93), den första i sitt slag, vilken blivt funnen på Öland. Den vackert patinerade pjäsen är av samma typ som ringarna fig. 17—18 i "Die ältere Eisenzeit Gotlands", I, med trind, streckornerad ten, utlöpande i tvenne breda ändplattor. Genom en inskärning på mitten uppdelas varje platta i två lika stora flikar. Ringarna ha kunnat slutas genom i den ena fliken anbragta, utvikta hakar, vilka gripit in i urtagningar i den motsvarande flikens kant. Det öländska exemplaret är ett lösfynd, anträffat under arbete på en åker i Tjusby, Gärdslösa socken. Ringens diametrar uppgå till 15—15,7 cm., ändplattornas största höjd är 6 cm. och tenens tjocklek 9 mm. Flikarnas främre kanter äro på Ölandsringen betydligt skadade, och av knäppningsanordningen återstår numera så gott som ingenting.

Liksom på de gotländska ringarna äro ändplattorna på Gärdslösaexemplaret dekorerade med lätt inristade streckornament i varierande mönster (fig. 94). Orneringen, som är enkel och tämligen slarvigt utförd, består huvudsakligen av snedstreckade bårder, korsstreckade trekantar, punktrader och punkterade halvkretsar. De båda plattornas dekorerings är emellertid sinsemellan ej fullt symmetrisk, utan uppvisar flera oregelbundenheter. Sålunda förekomma på den ena plattan tre vertikala bårder med korsstreckade trianglar, medan den andra plattan har blott en dylik bård, dekorationsfältet avslutas mot tenen på den ena plattan med punkträckor, vilket den andra saknar o. s. v. Vad som emellertid gör Ölandsringen särskilt intressant är den ornering, som kännetecknar de rektangulära flikarna. De stora ytorna ha här inbjudit till särskild dekorativ behandling, och vart och ett av de fyra fälten är prytt med en figurframställning av ovanligt slag. Såsom framgår av här reproducerade teckning upptages varje fält av en i punkt- och streckmanér utförd ryttarfigur med varje figur vänd mot ringens öppning (fig. 95). Trots det stiliserade framställningssättet har konstnären lyckats väl i sin strävan att avbilda galopperande ryttare — de väl proportionerade hästfigurerna med sina elegant svängda halsar och yviga svansar äro tecknade med gott sinne för verkligheten. Hovarna äro tydligt markerade med punkter. I överensstämmelse med all primitiv bildframställning har konstnären framför allt vinnlagt sig om den del av figuren, som för honom varit den väsentliga, nämligen bilden av hästen, medan ryttargestalten, som tydligen varit av mera underordnad betydelse, blivt ytterst schematiskt behandlad och blott återgivits som ett svagt bågböjt, punkterat streck. Strecket avslutas upptill med en kort, snedställd punktrad, troligen föreställande ryttarens huvud eller möjligen hans huvudbonad. Bakom varje figur synes ett ornament i form av tvenne koncentrisk kretsar kring en mittpunkt.

Från Gotland äro kända fem ringar av ifrågavarande typ¹, medan det

¹ O. Almgren, Die ältere Eisenzeit Gotlands, sid. 2.

Fig. 93.

Bronshalsring från Tjusby, Gärdslösa socken, Öland.

ovan beskrivna öländska exemplaret är det enda hittills funna utanför Gotland. Från Öland föreligga emellertid två fynd av halsringar av snarlikt form¹, men ändplattorna äro på dessa långsträckt ovala samt smälare än på de ovannämnda karakteristiska ringarna. Likaså förekomma besläktade ringar i Finland, Danmark ävensom i Ostpreussen.² Dessa ringar sakna emellertid de karakteristiska inskärningarna på ändstyckena. De gotländska ringarna torde därför med största sannolikhet vara att betrakta som en gotländsk lokalform, och det öländska exemplaret bör då ha blivit införd från Gotland. Märkligt är att två av de gotländska ringarna uppgivas ha blivit funna i skelettgravar, där de legat kring skelettens kranier; liknande uppgift föreligger även för den ena av de likartade öländska ringarna. Då emellertid ingen av dessa ringar blivit funnen vid sakkunnigt företagen undersökning, är det osäkert, om placeringen varit den ovan angivna, och tills vidare torde det väl vara riktigtast att betrakta dem som halsringar. Uppgifterna om skelettgravar från denna tid äro synnerligen märkliga.

En överensstämmelse mellan de gotländska ringarna och Gärdslösaringen föreligger även därutinnan, att ett par av de förra äro prydda med djurfigurer — små fågelbilder, framställda i punkterad konturteckning. På svenskt område stå Ölandsringens ryttarfigurer alldeles ensamma. Nära motsvarigheter utgöra de figurer, vilka förekomma på lerkärl tillhörande den öst-tyska ansiktsurnekulturen. Denna märkligt isolerade gravkärlsgrupp, vilken har sitt centrum i Pomerellen i Västpreussen, utmärkes bland annat av ofta förekommande intecknade och isolerade små figurer, utförda

¹ S. H. M. nr 963 och 1304:1833:16 från Skogsby i Torslunda socken respektive Hörlösa i Persnäs socken.

² A. Hackman, Die ältere Eisenzeit in Finland, sid. 7. Helsingfors 1905. — Aarbøger 1886, sid. 233. — W. Gaerte, Urgeschichte Ostpreussens, sid. 98, fig. 68 a. Königsberg 1929.

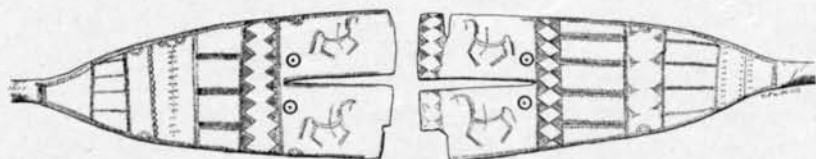

Fig. 94.

Halsringen fig. 93. Utvecklad teckning.

i punkt- och streckmanér — spjut, människor, vagnar, ryttare, hästar m. m.¹ Särskilt vanliga äro hästbilderna. Figurerna äro alla mycket schematiserade och ytterst tafatt gjorda, men i fråga om framställningssättet erinna de understundom i ej ringa grad om Ölandsringens ryttarfigurer. Så förekommer t. ex. på ett lerkärlsfragment från Kl. Jablau bilden av en ryttare², visserligen synnerligen valhänt utförd, men i vissa enskildheter påminnande om de öländska ryttarna. Hästens bål är konturtecknad med korta streck och

¹ M. Hoernes, *Urgeschichte der bildenden Kunst*. Taf. XVII, Wien 1898.

² Conwentz, *Bildliche Darstellungen von Thieren, Menschen, Bäumen und Wagen an westpreussischen Gräberurnen*. Taf. III, fig. 8 (Schriften d. Naturforschenden Gesellschaft in Danzig 1894).

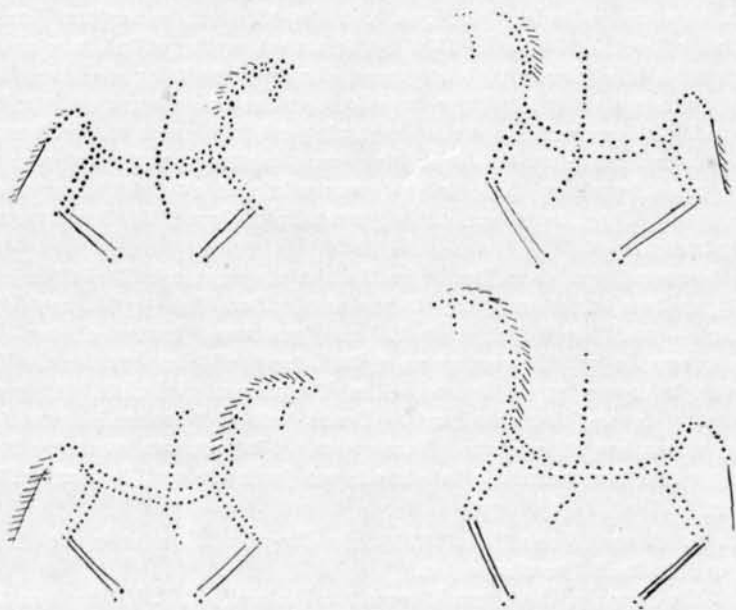

Fig. 95.

Rytтарfigurer på halsringen fig. 93.

punkter, benen äro markerade med heldragna linjer, och ryttargestaltens huvud är återgivet med samma karakteristiska snedställda punktstreck som på Ölandsringen. Ansiktsurnorna tillhöra tiden omkring 500 f. Kr., och till ungefär samma tid torde ringen från Öland böra dateras. Isolerade fynd av lerkärl från samma eller något yngre tid med enkla figurframställningar äro vidare kända från norra Tyskland, och vid en första tillfällig grävning i den hustomning, som blivit föremål för undersökning vid Kraghede i Vend-syssel, Danmark, påträffades ett lerkärl med högst märkliga inprickade figurer, bestående av ryttare och djur¹. Teckningar av ifrågavarande enkla slag äro följaktligen ej alldeles ovanliga för nordgermanskt område under denna tid, som annars karakteriseras av stor fattigdom på bildframställningar.

Det är möjligt att de västpreussiska ansiktsurnornas och Ölandsringens figurer trots allt uppstått fullt självständigt, men det är också tänkbart att de varit inspirerade av likartade förebilder. Har så varit fallet, då måste man obetingat ge priset åt framställaren av Ölandsringens figurer. De äro utförda med säker hand, men ge dessutom i all sin enkelhet ett frappant uttryck för konstnärens omedelbara uppfattning av och egen intima känne-dom om motivet, vilken ej lämnat rum för några felteckningar eller otympligheter i utförandet.

Mårten Stenberger.

ETT MÄRKLIGT LA TÈNE-FYND

År 1843 upptäcktes på Kapellbacken vid Lagerlunda gård i Kärna socken, Östergötland, en grav, innehållande ett antal delvis sällsynta föremål från La Tène III-tiden (århundradet före Kr. f.). Sakerna utgjordes av ett situlaformat järnkärl, vars botten numera saknas, ett tveeggat järnsvärd med järnslida, en sköldbuckla av järn med konisk, extra påsatt spets, ett fragmentariskt sköldhandtag, en ryggad spjutspets med hålk, ett par bronsbleck, ett par nitar och 19 rännformiga beslag av järn som troligen anbragts i kanten av en nästan fyrkantig sköld. Detta fynd har publicerats i Meddelanden från Östergötlands Fornminnes- och museiförening 1919. Till fyndet hör även en omböjd järnten med triangulärt utplattade ändar, uppfattad i uppsatsens bildunderskrift som en situlafot.

Ett nyligen gjort fynd har bragt bekräftelse på denna förmodan. Våren 1931 inkom till Statens Historiska Museum från samma fyndort ett nytt gravfynd av besläktade föremål från samma tid. Det utgöres av en 47 cm. hög nästan cylinderformad, mot botten något hopträngd situla, bildad av hopnitade järnplåtar (fig. 96), ett flera gånger sammanböjt, eneggat järnsvärd (fig. 97 a) med 5 hela eller fragmentariska slidbeslag av järn (d—g) och en doppsko (h), en omböjd spjutspets (b) och en halvrund kniv av

¹ H. Kjær, *Vor Oldtids Mindesmærker*, sid. 134. Kbhvn 1925.